

Эканамічная гісторыя Барысаўскага рэгіёна і горада Барысава (з найстаражытных часоў да сучаснасці)

(Працяг, пачатак у №10-12 (175-177) за 2013 г., 1-12(178-189) за 2014 г. і 1-12(191-201) за 2015 г., 1-9(202-211) за 2016 г., 1-2(214-215), 4-12(217-225) за 2017 г., 1-11(226-236) за 2018 г., 1-2(238-239), 4-8(241-245), 10-12(247-249) за 2019 г., 1-2(250-251), 4-12(253-261) за 2020 г., 1(262), 3(264), 6-10(2678-271) за 2021 г., 2(275), 4(276), 9(282) за 2022 г.)

Працягваем тэму, пачатую ў вераснёвым нумары “Томана”. Нагадаю, што ў 1926 г. Народны камісарыят рабоча-сялянскай інспекцыі БССР вырашыў правярць прадукцыйнасць працы на прадпрыемствах, звярнуўшы ўвагу на пэўнасць статыстычных звестак, вывучэнне ўмоў працы, формаў іх рэгулявання і іншых фактараў, якія ўплывалі на прадукцыйнасць працы і памер заробтнай платы. Супрацоўнікі інспекцыі папярэдне абследавалі віцебскую льнопрадзільную фабрыку “Дзвіна”, барысаўскія шклозавод імя Домбала і дрэваапрацоўчы завод “Камінтэрн”. Першасныя вынікі праверкі былі апублікаваныя ў рэспубліканскай газеце “Звязда” у №9(2519) за 12 студзеня 1927 г.

Такім чынам, акрамя сумнага становішча спраў у заводскай статыстыцы і інертнасці кіраўнічага персанала прадпрыемстваў, форменнае бязладдзе дзеялася з тарыфамі і нармаваннем працы. “Пры здельнай аплаце, якая зараз ужываецца ў большасці выпадкаў, –

паведамлялася ў артыкуле, – ад усталявання расцэнкі залежыць памер заробку працоўнага. Таму тут патрабуецца асабліва ўдумлівы, асцярожны падыход. У рэчаіснасці ж мы маем зусім нярадасную карціну: навуковага падыходу ніякага няма... няма нават якой-небудзь найпростай сістэмы. Расцэнкі да разрадаў часта змяняюцца: працоўныя і адміністрацыйная частка... не падрыхтоўваюцца да паседжанняў, расцэнкі і разрады вызначаюцца “на вока”, на аснове ўзаемных наступак. Таму немінучыя грубыя памылкі, непрапарцыйная розніца (разбежка) не толькі асобных груп, але і аднолькавай кваліфікацыі працоўных”. Прасцей кажучы, вышэйназваныя прадпрыемствы пэўнасцю абыходзіліся без эканамічна абгрунтаваных і распрацаваных метадык налічэння зарплаты. На заводскіх нарадах пры разглядзе падобных пытанняў адміністрацыя і працоўныя ў бурных дэбатах прыходзілі да вызначанага кансенсусу. Нейкі час гэта задавальняла абодва бакі, затым на чарговай нарадзе расцэнкі да разрадаў зноў пераглядаліся. Так, дзённы заробак майстра шклозавода вар’іраваўся ад 3 да 8 руб. і залежыў “ад выпрацоўнага ім асартыменту”. Аб якасці і колькасці асартыменту шклянных вырабаў нават не згадваецца.

Інспекцыя таксама выявіла “адмысловыя ненармальнасці” “так

званых “здельных” (акордавых) расцэнак”. У чым гэта выяўлялася? Ізноў звернемся да публікацыі: “Для прыкладу, возьмем механічны цэх заводу “Домбаль”. Праца там арганізавана пачасова..., але звыш гэтага ёсць і здельныя... Плата за гэтыя працы ўстанавіваецца па ўзгадненні паміж механікам і працоўнымі. Вось вынікі такога віду дамоў за лістапад (1926 года – Заўв. аўт.): каваль – тарыфная стаўка 68 рублёў, зроблена звыш тарыфнай стаўкі 128 р.; слесар – тарыфная стаўка 46 рублёў, зроблена звыш тарыфнай стаўкі 156 р.; вучань слесара – тарыфная стаўка 31 рубель, зроблена звыш тарыфнай стаўкі 53 р. і г.д. Усяго за лістапад выплачана за такія... “здельныя” працы 3600 рублёў, што складае прыблізна больш 10 прац. усяго фонду зарплаты” прадпрыемства”. Па меркаванні інспекцыі, вялікая частка з паказанай сумы – грошы, налічаныя звыш усякіх нормаў і падобнае “стаўленне да выдаткоўвання фонду зарплаты... па меншай меры варта назваць безадказным”. У дадзеным выпадку больш дарэчы слова “злачынным”.

Акрамя таго, на шклозаводзе была выяўленая “яшчэ адна недапушчальная сістэма”: заданне, даручанае працоўнаму, магло ім жа пераразмеркавана на іншых таварышаў па брыгадзе або цэху. Па існасці, хтосьці рабіў нешта за кагосьці. Не за так: “заказчык” па

выніках здзелкі разлічваўся з “выканаўцам”. Па меркаванні інспектараў, гэта было чыстай вады пасрэдніцтва, якое квітнела ў працоўным асяроддзі. Мімаволі ўзнікае пытанне: куды ў такім разе глядзелі дзясятнікі (г.зн. брыгадзіры), майстры і начальнікі цэхаў? Няўжо не бачылі, не ведалі? Калі ведалі, то чаму не перарывалі, не інфармавалі заводскую адміністрацыю або трэст аб бязладдзях, якія адбываліся? Мімаволі напрошваецца выснова пра карупцыйную схему, дзе былі задзейнічаныя працоўныя і нізавое кіраўнічае звяно.

Адзначаючы ў цэлым станоўчую дынаміку ў сістэме налічэння і выплаты заробтнай платы, інспекцыя настойвала на спрашчэнні разліку з працоўнымі калектывамі. Канстатавалася, што “...сістэма разліку (метад складання ведамасцяў са шматлікай колькасцю графікаў, у некаторых выпадках сістэма расцэнак, прэміяльных), надзвычай складаная і ў ёй цяжка разабрацца нават пісьменнаму чалавеку. Працоўнаму прыходзіцца распісвацца ў 7-10 ведамасях”.

Увага таксама была звернута на рознага роду незаконныя вылічэнні і ўтрыманні з заробку, яго драбненне на некалькі частак. Нягледзячы на супрацьпраўнасць негатыўнай з’явы, яна мела месца на прадпрыемствах рэспублікі. Да прыкладу, на барысаўскім шклозаводзе з заробку працоўнікоў утрымліваліся грошы “...за распаў-

сюджання плакаты, за сабраныя ахвяраванні інвалідам, абавязкі касе ўзаемадапамогі, загаму і г.д.”. Але гэта, як гаворыцца, палова праблемы. Бывала, людзі наяўных грошай не бачылі месяцамі. На тым жа шклозаводзе ў практыку ўвайшла выдача бонаў, якая дазваляла ў лік будучай зарплаты набыць розныя харчовыя і прамысловыя тавары, дроўнае паліва для абагравання жылля або аплаціць камунальныя паслугі. Падкрэслівалася, што боны можна было атрымаць “заўсёды і ў любым памеры (нават 25-50...)”. Дарэчы, падобная безнаўнасць задавальняла і адміністрацыю, і працоўных. Паміж тым шмат хто, набраўшы бон без уліку памеру свайго сярэдняга заробку, у выніку не атрымлівалі ні капейкі, а некаторыя да таго заставаліся ў даўжніках. Як гаворыцца ў публікацыі, працоўныя “... часам... нават набіраюць у абавязак, так што ў ведамасцах ім прыходзіцца толькі распісвацца, а адгэтуль незадаволенасць... нават узлаванне”. Акрамя таго, непрадуманая, грувацкая сістэма “надзвычай” ускладняла працу і без таго перагружанага аддзела бухгалтэрыі, з-за чаго здараліся прыкрыя памылкі пры складанні той або іншай фінансавай справаздачнасці.

(Працяг будзе)

Аляксандр Балябін,

*гісторык-археограф ДУК “Барысаўская
цэнтральная раённая бібліятэка імя
І.Х.Каладзева”*